

adoption of which (regulations) expressly provided CPC of 2012 and quickly restore the right to challenge the opening of criminal proceedings and/or introduce the right to challenge the refusal of the close of the criminal proceedings.

Key words: pre-trial investigation, investigative judge, appeal to court, appeal appeal, decisions, actions or omission of the investigator or prosecutor.

УДК 343.123.1.001.73

Повідомлення про підозру: правозастосовні аспекти

В. Н. Кубальський,

кандидат юридичних наук, доцент,

науковий співробітник Інституту держави і

права ім. В. М. Корецького НАН України

Розглянуто проблемні аспекти правозастосування при повідомленні про підозру, а саме: правові наслідки складання та вручення повідомлення особі про підозру не уповноваженими відповідно до правил підслідності особами та визначення конкретного моменту, з якого особа набуває статусу підозрюваного у кримінальному провадженні.

Ключові слова: кримінальне провадження, повідомлення про підозру, підозрюваний, слідчий, прокурор, підслідність.

Кубальський В. Н. Сообщение о подозрении: правоприменительные аспекты

Рассмотрены проблемные аспекты правоприменения при сообщении о подозрении, а именно: правовые последствия составления и вручения сообщения о подозрении неуполномоченными в соответствии с правилами подследственности лицами и определения конкретного момента, с которого лицо приобретает статус подозреваемого в уголовном производстве.

Ключевые слова: уголовное производство, сообщение о подозрении, подозреваемый, следователь, прокурор, подследственность.

Kubalskiy Vladislav. Notification of suspicion: enforcement aspects

The scientifically-legal analysis of some most in inquisitional practice issues of the day, related to the notification of suspicion, is carried out. Attention is focused on the problematic aspects of law enforcement in the notification of suspicion, namely, the legal consequences of drawing up and delivering a suspicion notice by unauthorized persons in accordance with the rules of jurisdiction and determining the specific moment from which a person acquires the status of a suspected in criminal proceedings.

Key words: criminal proceedings, notification of suspicion, suspected, investigator, public prosecutor, jurisdiction.

З прийняттям Кримінального процесуального кодексу України 2012 р. (далі – КПК) на стадії досудового розслідування кримінальних правопорушень виникають проблеми, обумовлені недоліками в регламентації

© Кубальський Владислав Нарцизович – кандидат юридичних наук, доцент, науковий співробітник Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

нових процесуальних інститутів. Одним із таких інститутів є повідомлення про підозру, який, безумовно, є одним з найважливіших на стадії досудового розслідування. Інститут повідомлення про підозру за КПК 2012 р. є предметом досліджень таких учених, як Ю.П. Аленін, А.В. Андрейчук, О.В. Баганець, І.В. Басиста, А.О. Боруш, Г.М. Гапотченко, І.В. Гловюк, В.Г. Гончаренко, В.О. Гринюк, І.Г. Івасюк, О.В. Іващенко, О.В. Капліна, Л.М. Лобойко, Т.В. Лукашкіна, К.Г. Марченко, О.М. Овчаренко, М.А. Погорецький, І.В. Рогатюк, В.А. Сербулов, О.Ю. Татаров, Л.Д. Удалова, В.І. Фаринник, М.Ю. Черкова, Л.В. Юрченко та ін. На дисертаційному рівні цій темі присвячене дослідження О.В. Фараон.

Відповідно до ст. 278 КПК письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення слідчим або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений КПК, для вручення повідомлень. Ю.П. Аленін та В.П. Гловюк цілком обґрунтовано зауважують, що саме це положення створює низку проблем у практичній діяльності слідчих та прокурорів. Так, воно не дає відповіді на питання, як фактично повідомити особі про підозру, якщо вона не з'являється до слідчого (прокурора). А забезпечити її явку – в разі, якщо її місцезнаходження відоме – процесуальними засобами, наявними у слідчого, прокурора, практично неможливо, адже ні виклик, ні привід, на затримання для забезпечення приводу цієї особи застосовуватися не можуть. У разі ж, якщо особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, уникає вручення повідомлення про підозру, переховується від слідства та місцезнаходження її невідоме, то формально її не можна оголосити у розшук, оскільки відповідно до ст. 281 КПК у розшук може бути оголошено тільки підозрюваного. Також у такій ситуації неможливо зупинити досудове розслідування, оскільки особі не повідомлено про підозру¹. Виникають і ситуації, коли повідомлення про підозру складено та вручено не уповноваженими на те особами.

У нормах КПК України не міститься офіційного визначення поняття «повідомлення про підозру». У ст. 276 законодавець закріпив чіткий перелік випадків, за наявності яких здійснюється повідомлення про підозру. Натомість не закріплено жодної підстави для прийняття рішення про повідомлення про підозру, а лише, як зазначалося вище, визначено випадки такого повідомлення. У ст. 277 КПК України міститься перелік відомостей, які повинні бути зазначені у письмовому повідомленні про підозру, а порядок вручення такого повідомлення регламентований ст. 278 КПК України.

Визначення «повідомлення» міститься у ч. 1 ст. 111 КПК України, яка передбачає, що повідомлення у кримінальному провадженні є процесуальною дією, за допомогою якої слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд повідомляють певного учасника кримінального провадження про дату, час та місце проведення відповідної процесуальної дії, або про прийняте процесуальне рішення, або здійснену процесуальну дію. В жодній із норм

¹ Аленін Ю.П., Гловюк І.В. Повідомлення про підозру: загальна характеристика та проблеми удосконалення // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2014. №1. С. 164-165.

КПК не зазначено про те, що повідомлення про підозру оформляється постановою.

Письмове повідомлення про підозру в порядку, передбаченому ст. 276-278 КПК України, є початковим моментом притягнення особи до кримінальної відповідальності. Підтвердженням цього є положення п. 14 ч. 1 ст. 3 КПК: «Притягнення до кримінальної відповідальності – стадія кримінального провадження, яка починається з моменту повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення».

Аналіз глави 22 КПК України, в якій закріплено підстави і процесуальний порядок повідомлення про підозру, засвідчив, що повідомлення про підозру є процесуальною дією та процесуальним документом. Повідомлення про підозру – це процесуальна дія (діяльність), зміст якої полягає у складанні слідчим або прокурором письмового повідомлення про підозру та його вручення особі. Повідомлення про підозру також є процесуальним документом, який означає новий етап стадії досудового розслідування – появу підозрюваного, можливість застосування до нього заходів забезпечення кримінального провадження, які пов'язані із суттєвим обмеженням його конституційних прав, початок притягнення до кримінальної відповідальності.

Відповідно до ч.1 ст. 276 КПК України повідомлення про підозру обов'язково здійснюється в порядку, передбаченому ст. 278, у випадках:

- 1) затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення;
- 2) обрання до особи одного з передбачених цим Кодексом запобіжних заходів;
- 3) наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення.

Т.В. Лукашкіна цілком обгрунтовано звертає увагу на явну некоректність такого найменування – «випадки», адже у КПК повинні бути вказані підстави для прийняття такого рішення, а таке поняття, «як підстава прийняття цього рішення», у КПК не згадується².

Повідомлення про підозру є, по суті, поєднанням процесуального рішення у вигляді письмового повідомлення та процесуальної дії у формі здійснення повідомлення шляхом його вручення. З аналізу змісту положень ст. 42 та 277 КПК України випливає, що процесуального статусу підозрюваного особа набуває не після складання відповідного тексту, а лише після вручення повідомлення про підозру. Саме із цим моментом пов'язується набуття особою відповідних процесуальних прав.

Як обгрунтовував свою позицію суддя Печерського райсуду м. Києва В. Кицюк, що заперечував свій статус підозрюваного, повідомлення про підозру особи включає два юридичних факти: підписання та вручення. Лише у цьому випадку воно, на його думку, спричиняє юридичний

² Лукашкіна Т. В. Доказывание как этап правоприменительного процесса // Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні: матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (27 листопада 2013 р., м. Одеса) / відпов. за випуск Ю.П. Алєнін. Одеса: Юридична література, 2013. С. 33.

факт притягнення особи до кримінальної відповідальності та набуття нею статусу підозрюваного³.

Відповідно до ч. 1 ст. 42 КПК України підозрюваним є особа, якій у порядку, передбаченому ст. 276-279 цього Кодексу, повідомлено про підозру, особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, або особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень.

Слід зазначити, що під час досудового розслідування виникають проблеми, пов'язані з необхідністю чіткого визначення конкретного моменту, з якого особа набуває статусу підозрюваного у кримінальному провадженні (з моменту направлення їй повідомлення про підозру засобами поштового зв'язку чи з моменту фактичного вручення поштового відправлення з повідомленням про підозру?). О.Ю. Татаров на основі системного аналізу положень КПК дійшов цілком обґрунтованого висновку про те, що направлення особі повідомлення про підозру засобами поштового зв'язку відповідатиме вимогам КПК та вважатиметься належним способом такого повідомлення лише у випадку вручення такого поштового відправлення особисто (безпосередньо) підозрюваному⁴.

Вручення особі письмового повідомлення про підозру та пам'ятки про процесуальні права шляхом їх направлення поштовим відправленням з оголошеною цінністю (з описом вкладення) та навіть з повідомленням про його вручення документально не може гарантовано підтвердити факт його отримання. Такий спосіб вручення не забезпечує виконання вимог п. 2 ч. 3 ст. 42 КПК України щодо права підозрюваного на отримання роз'яснення своїх прав⁵.

КПК у ст. 481 чітко визначив суб'єктів, які повноважні притягати до кримінальної відповідальності осіб, до яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження. Натомість не визначено суб'єктів письмового повідомлення про підозру щодо інших осіб. Враховуючи, що з моменту повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення починається притягнення особи до кримінальної відповідальності, можна зробити висновок про те, що лише певні суб'єкти, дотримуючи правил про підслідність, повноважні здійснювати письмове повідомлення особі про підозру.

Очевидно, що процесуальні дії щодо складання і вручення повідомлення про підозру може вчинити виключно уповноважена службова особа, яка має відповідні процесуальні повноваження згідно з КПК України. Слід зазначити, що КПК України взагалі не регламентує процедуру зміни чи скасування повідомлення про підозру, складеного та врученого не уповноваженими на

³ Фараон О. В. Повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09; Нац. акад. внутр. справ України. Київ, 2017. С. 45.

⁴ Татаров О.Ю., Мірковець Д.М. Повідомлення про підозру: проблеми кримінальної процесуальної регламентації // Митна справа. 2015. № 1. С. 268.

⁵ Марченко К. Г. Уведомление лица о подозрении при неустановлении его местонахождения: проблемы регламентации // *Leges si viata*. 2013. №12/4. С. 56.

те особами. Очевидно, що складання обвинувального акту можливе лише відносно особи, якій повідомлено про підозру з дотриманням вимог ст. 277 та 278 КПК України.

У практичній діяльності правоохоронних органів трапляються випадки, коли, зокрема, слідчі поліції у ході досудового розслідування злочинів, зокрема передбачених ст. 368 КК України, склали та вручили повідомлення про підозру. В такому випадку виникає цілком закономірне питання про те, чи має юридичну силу таке повідомлення про підозру.

Повідомлення про підозру, складене та вручене не уповноваженими на те особами, не може вважатися законним, воно не має передбачених КПК України правових властивостей процесуального документа, який засвідчує вчинення процесуальної дії повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення. Тому повідомлення про підозру, складене та вручене не уповноваженими на те особами на порушення вимог КПК України, не може породжувати відповідних правових наслідків.

У ст. 216 КПК визначено підслідність органів досудового розслідування. Законодавче розмежування підслідності між різними органами досудового розслідування визначає розподіл наданих кримінальним процесуальним законом повноважень таким органам. Ч. 1 ст. 9 КПК України передбачено, що під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані неухильно додержуватися вимог Конституції України, цього Кодексу, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, вимог інших актів законодавства.

В Юридичній енциклопедії міститься визначення підслідності як сукупності встановлених законом ознак кримінальних проваджень, відповідно до яких встановлюється конкретний слідчий орган, компетентний провадити досудове слідство⁶. Ч. 1 ст. 216 КПК України встановлено, що слідчі органів Національної поліції здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених законом України про кримінальну відповідальність, крім тих, які віднесені до підслідності інших органів досудового розслідування. Проводити досудове розслідування кримінальних правопорушень, які віднесені до підслідності інших органів досудового розслідування, слідчі органів Національної поліції не повноважні, тобто це не віднесене до їхньої компетенції.

Повноваження здійснювати визначені законом процесуальні дії слідчий повинен відповідно до встановленої КПК України підслідності. Поняття підслідності насамперед пов'язане з поняттям «компетенція». В законі для кожного органу досудового слідства визначені злочини, розслідування яких віднесено до їхньої компетенції. Процесуальні рішення повинні ухвалюватися уповноваженими суб'єктами відповідно до вимог кримінального процесуального законодавства, що є важливою гарантією забезпечення прав і свобод людини і громадянина та ухвалення законних і справедливих рішень у кримінальному провадженні.

⁶ Тертишник В. М. Підслідність // Юридична енциклопедія: в 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: Укр. енцикл., 1998. Т. 4: Н-П. 2002. С. 551.

Як зазначено у листі Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ на звернення заступника Генерального прокурора України - керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури Холодницького Н.І. від 25 серпня 2016 року № 06-361вих-16 (вх. № 1138/0/1-16 від 26 серпня 2016 року) щодо окремих питань, пов'язаних із процесуальними наслідками порушення правил підслідності під час досудового розслідування, «проведення досудового розслідування кримінального провадження, зокрема, проведення окремих слідчих (розшукових) дій, заходів забезпечення кримінального провадження тощо органом, до компетенції якого згідно із процесуальним законодавством не віднесено його здійснення, порушує загальні засади законності здійснення кримінального провадження, закріплені у ст. 9 Кримінального процесуального кодексу України, та унеможлиблює виконання завдань кримінального провадження, визначених у ст. 2 КПК». Повідомлення про підозру відбувається в ході проведення досудового розслідування кримінального провадження, а тому зазначений висновок Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, безумовно, стосується і досліджуваного інституту.

Відповідно до ч. 5 ст. 36 КПК України Генеральний прокурор України, керівник регіональної прокуратури, їх перші заступники та заступники своєю вмотивованою постановою мають право доручити здійснення досудового розслідування будь-якого кримінального правопорушення іншому органу досудового розслідування, у тому числі слідчому підрозділу вищого рівня в межах одного органу, в разі неефективного досудового розслідування. Забороняється доручати здійснення досудового розслідування кримінального правопорушення, віднесеного до підслідності Національного антикорупційного бюро України, іншому органу досудового розслідування.

Законодавче розмежування підслідності між різними органами досудового розслідування визначає розподіл наданих кримінальним процесуальним законом повноважень таким органам. Слід зазначити, що відповідно до положень п. 2 ч. 3 ст. 87 КПК недопустимими визнаються докази, що були отримані після початку кримінального провадження шляхом реалізації органами досудового розслідування чи прокуратури повноважень, не передбачених цим Кодексом, для забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Отже, наведене дає підстави вважати незаконними складені процесуальні документи та ухвалені процесуальні рішення, у тому числі повідомлення про підозру, які здійснені шляхом реалізації органами досудового розслідування повноважень, що не віднесені до їхньої компетенції та не передбачені КПК України. Зазначені проблеми, що виникають у правозастосовній практиці, повинні бути усунені шляхом внесення відповідних змін і доповнень до глави 22 «Повідомлення про підозру» КПК України.

Kubalskiy Vladislav. Notification of suspicion: enforcement aspects.

The scientifically-legal analysis of some most inquisitional practice issues of the day, related to the notification of suspicion, is carried out. Attention is focused on the problematic aspects of law enforcement in the suspicion notice, namely, the legal consequences of drawing up and

delivering a notification of suspicion by unauthorized persons in accordance with the rules of jurisdiction and determining the specific moment from which a person acquires the status of a suspected in criminal proceedings.

Notification of suspicion compiled and handed out unauthorized persons can not be considered legitimate, it has provided Criminal Procedure Code of Ukraine properties procedural legal document certifying commission proceedings to the person suspected of committing a criminal offense. Because notification of suspicion compiled and handed not authorized persons in violation of the Criminal Procedure Code of Ukraine may not produce relevant legal effects.

Powers to carry by law proceedings investigator must according to the established Code of Ukraine jurisdiction. The concept of jurisdiction primarily associated with the concept of «competence». The law of each pretrial investigation by crime investigation which referred to their competence. Procedural decisions should be made by authorized entities according to the requirements of the criminal procedural law, which is an important guarantee of the rights and freedoms of man and citizen and adoption of legal and fair decisions in criminal proceedings.

There is reason to believe illegal procedural documents drawn up and adopted procedural decisions, including notification of suspicion that occur through the implementation of pre-trial investigation powers that do not belong to their competence and not provided for Criminal Procedure Code of Ukraine. These problems arise in law enforcement must be eliminated by making appropriate changes and additions to Chapter 22, «Notification of suspicion» Criminal Procedure Code of Ukraine.

Key words: criminal proceedings, notification of suspicion, suspected, investigator, public prosecutor, jurisdiction.

УДК 343.221

Забезпечення права суб'єкта злочину принципами кримінального права

А. В. Ландіна,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
відділу проблем кримінального
права, кримінології та судоустрою Інституту
держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

Розглядається проблема забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єкта злочину в межах кримінального права за допомогою принципів кримінального права. Встановлено, що система основних принципів кримінального права закріплена у Конституції України. Автором доведено, що принципи кримінального права забезпечують дотримання основоположних, природних прав суб'єкта злочину при застосуванні норм кримінального законодавства і водночас дають можливість суб'єкту злочину застосовувати ці принципи для захисту своїх прав, свобод та законних інтересів. Визначено, що принцип верховенства права є висхідним для інших принципів кримінального права і повинен базуватися на законах природи.

Ключові слова: суб'єкт злочину, принципи кримінального права, права свободи та законні інтереси людини і громадянина, конституційні принципи.

© Ландіна Анна Валентинівна – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України